

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-76-43>

УДК 336.5:373.5

ДИВЕРСИФІКАЦІЯ ДЖЕРЕЛ ФІНАНСУВАННЯ ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ

DIVERSIFICATION OF FUNDING SOURCES FOR VOCATIONAL AND TECHNICAL EDUCATION INSTITUTIONS

Десятнюк Оксана Миронівнадоктор економічних наук, професор,
Західноукраїнський національний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1384-4240>**Ластовицький Вадим Вікторович**аспірант,
Західноукраїнський національний університет
ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-2590-2573>**Desyatnyuk Oksana, Lastovytskyi Vadym**
West Ukrainian National University

Дослідження присвячено комплексному аналізу систем фінансування закладів професійно-технічної освіти в Україні та провідних країнах Європейського Союзу. Обґрунтовано теоретичні засади, сутність, методи та особливості фінансового забезпечення підготовки кваліфікованих робітників у сучасних економічних умовах. Розглянуто ключові інституційно-правові аспекти регулювання фінансових потоків у цій сфері. На основі статистичних даних виявлено основні тенденції фінансового забезпечення закладів професійно-технічної освіти, зокрема залежність від бюджетних асигнувань, ресурсів місцевих бюджетів після децентралізації та інших джерел (власні надходження, кошти стейкхолдерів). Проведено порівняльний аналіз моделей фінансування, включаючи дуальні системи, державні гранти, участь бізнесу та регіональні фонди в країнах Європейського Союзу. Ідентифіковано ключові виклики системи фінансування професійної освіти в Україні та запропоновано рекомендації щодо її вдосконалення з урахуванням позитивного європейського досвіду, зокрема щодо диверсифікації джерел фінансування та посилення співпраці з роботодавцями.

Ключові слова: фінансова політика, професійна освіта, фінансування закладів освіти, бюджетні ресурси, джерела фінансування, заклади професійно-технічної освіти, державно-приватне партнерство.

The issue of diversifying funding sources for vocational and technical education institutions is particularly relevant in today's rapidly changing economic environment. Ensuring financial sustainability of such institutions is critical for developing a skilled workforce and supporting national economic growth. This article provides a comprehensive analysis of the financing systems for vocational education and training (VET) institutions in Ukraine and leading European Union countries. It explores the theoretical foundations, essence, methods, and specific features of financial support for skilled worker training in the modern economic context. Key legislative and regulatory aspects governing financial flows in this sector are examined. The structure and dynamics of funding sources for VET institutions in Ukraine during the period 2020-2024 are analyzed in detail. Based on statistical data, major trends are identified, including dependence on budget allocations, the role of local budgets after decentralization, and the share of other sources (own revenues, employer contributions). A forecast for 2025–2028 was constructed, which made it possible to identify a potential increase in the volume of financing for vocational education institutions, however, the pace depends on fiscal regulation, martial law conditions, and the ability to attract alternative financial resources. Data visualization is presented to clearly illustrate the structure of financial inflows. Significant attention is paid to studying the experience of financing VET institutions in selected EU countries. A comparative analysis of funding models is conducted, including dual systems, state grants, business participation, and regional funds. Common features and differences in European approaches compared to Ukrainian practices are identified. The article identifies key challenges in the VET financing system in Ukraine. It also proposes recommendations for its improvement, taking into account positive European experience, particularly regarding the diversification of funding sources and the strengthening of cooperation with employers, especially in the context of countering the risks associated with martial law in Ukraine.

Keywords: financial policy, professional education, education financing, budgetary resources, sources of financing, vocational education institutions, public-private partnership.

Постановка проблеми. Ефективне функціонування системи професійно-технічної освіти є ключовим фактором забезпечення економіки кваліфікованими кадрами, підвищення конкурентоспроможності країни на світових ринках та сприяння соціально-економічному розвитку. В умовах глобалізації, швидких технологічних змін та структурної перебудови економіки роль професійної освіти невіддільно зростає, адже саме вона формує основу робітничого потенціалу, здатного адаптуватися до нових вимог ринку праці.

Водночас, системи професійної освіти в багатьох країнах, і в Україні зокрема, стикаються з низкою викликів, серед яких одним із найгостріших є питання стабільного та достатнього фінансування. Недофінансування призводить до втрати корисних характеристик матеріально-технічної бази, дефіциту кваліфікованих педагогічних кадрів, зниження якості освітніх послуг та невідповідності підготовки випускників реальним потребам роботодавців.

Актуальність теми дослідження для України посилюється кількома чинниками. По-перше, країна перебуває в процесі глибоких соціально-економічних трансформацій зумовлених викликами воєнного часу та реформ, включаючи реформу освіти й децентралізацію, що безпосередньо впливає на механізми фінансування закладів освіти. По-друге, євроінтеграційні прагнення України зумовлюють необхідність гармонізації національного законодавства та освітніх стандартів із європейськими, що вимагає вивчення та адаптації кращих практик, у тому числі у сфері фінансового забезпечення професійної освіти. По-третє, в умовах обмежених бюджетних ресурсів та зростаючої потреби у кваліфікованих робітниках для повоєнного відновлення та модернізації економіки, пошук ефективних і диверсифікованих моделей фінансування професійної освіти набуває особливої ваги.

Таким чином, дослідження сутності, методів, джерел фінансування закладів професійно-технічної освіти в Україні та країнах ЄС, виявлення проблем та перспектив розвитку є надзвичайно актуальним як з наукової, так і з практичної точки зору.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методичні аспекти фінансування професійно-технічної освіти в Україні висвітлені в дослідженнях українських науковців, зокрема у публікації С. Ганзюк та О. Брежнєвої-Єрмоленко [1] здійснено пара-

метричний аналіз бюджетно-кошторисного фінансування закладів професійно-технічної освіти. У науковому доробку С. Калашнікової та І. Власової [3] розкрито потенціал розширення фінансової автономії закладів освіти як інструменту підвищення їхньої ефективності. Питання сучасного державного управління у сфері освіти, включно з фінансовим аспектом, досліджуються в монографії Л. Грень, С. Вавренюка та П. Алієвої [5]. Особливої уваги заслуговує звіт Інституту регіонального розвитку [6], у якому аналізується вплив децентралізації на зміну механізмів фінансування професійно-технічної освіти. Моніторинг даних порталу "Open Budget" [7] та програми "EU4Skills" [11] дає змогу простежити зміни в обсягах фінансування, зокрема у сфері освіти. На міжнародному рівні питання фінансування закладів професійно-технічної освіти розкрито у інформаційних звітах і дослідженнях [2; 12; 13; 14], які містять описи систем професійної освіти та особливості їх фінансування за участю роботодавців в ЄС [4], зокрема в Німеччині та Польщі. Е. Райчаковська, А. Буяк, П. Анджейчик [15] у своїй публікації акцентують на фінансуванні та оцінюванні професійної підготовки у Польщі. Серед актуальних наукових праць варто також відзначити статтю Н. Назукової [8], присвячену перспективам фінансування професійно-технічної освіти в Україні в умовах війни та післявоєнної відбудови, а також доповідь В. Радкевича [16], де розглянуто роль інституцій професійної освіти у формуванні державної політики.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Водночас, дослідження проблеми диверсифікації джерел фінансування закладів професійно-технічної освіти набуває особливої актуальності у зв'язку з необхідністю зміцнення фінансової стійкості системи професійно-технічної освіти в умовах обмежених бюджетних ресурсів, децентралізації та воєнного стану. Забезпечення багатоканального фінансування дозволяє не лише зменшити залежність від державного бюджету, а й активізувати участь бізнесу та міжнародних партнерів у модернізації професійної освіти відповідно до вимог ринку праці. Такий контекст потребує активізації відповідних наукових пошуків в царині диверсифікація джерел фінансування закладів професійно-технічної освіти з урахуванням реалій розвитку економіки держави.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті – обґрунтування нау-

ково-методичних і прагматичних аспектів фінансового забезпечення закладів професійно-технічної освіти і напрацювання пропозицій щодо удосконалення й диверсифікації джерел їхнього фінансування в умовах турбулентності та Євроінтеграції.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проблематика диверсифікації джерел фінансування закладів професійно-технічної освіти є надзвичайно актуальною в умовах стрімких економічних змін сучасності. Забезпечення фінансової стійкості таких закладів є ключовим чинником у підготовці кваліфікованих кадрів та підтримці економічного розвитку країни. У межах прагматичної парадигми забезпечення освіти в Україні фінансування здійснюється за такими складовими системи освіти: дошкільна, повна загальна середня, професійна (професійно-технічна), вища, післядипломна та поза-шкільна. Професійна (професійно-технічна) освіта є складовою системи освіти України. Заклад професійно-технічної освіти утворюється відповідно до соціально-економічних потреб держави чи окремого регіону [1, с. 59].

Фінансування закладів професійної освіти – це складова освітньої політики, що охоплює форми, методи і інструменти залучення та розподілу коштів для забезпечення діяльності професійних навчальних закладів. Йдеться про багаторівневу систему, у якій беруть участь органи державної влади, місцеве самоврядування, роботодавці, домогосподарства, міжнародні організації тощо.

На відміну від загальноосвітніх шкіл чи університетів, фінансування професійно-технічної освіти (ПТО) часто має комбінований характер, поєднуючи бюджетні асигнування з коштами приватного сектора і цільовими фондами [2].

Основними методами фінансування освіти є: пряме бюджетне фінансування (відповідно до кошторису), нормативно-розподільчі методи (формульне фінансування за показниками, наприклад, на одного учня чи випускника), конкурсне фінансування програм розвитку, співфінансування або державно-приватне партнерство, грантове фінансування проектів від донорів тощо. Для професійно-технічної освіти характерним є симбіоз таких моделей фінансування:

– кошторисне (традиційне) фінансування – коли заклад отримує кошти на утримання згідно з бюджетним кошторисом (як правило, на заробітну плату науково-педагогічних працівників, стипендії, комунальні

видатки тощо). Такий підхід був домінуючим у ретроспективному ракурсі, однак він не стимулює ефективність використання коштів;

– нормативно-подушне фінансування – виділення коштів залежно від контингенту учнів (встановлена сума на одного здобувача освіти). Цей метод підвищує конкуренцію між закладами та ефективність витрат, однак потребує коригування нормативів з урахуванням специфіки різних професій;

– результативне фінансування – розподіл бюджетних коштів на основі показників успішності діяльності закладу (працевлаштування випускників, результати кваліфікаційних іспитів тощо). Подібна модель наразі імплементується в нормативно-правовому полі України для закладів професійної освіти, акцентуючи фінансову автономію та залежність фінансування від результатів роботи закладу [3, с. 60];

– комбіноване фінансування та партнерство – передбачає залучення приватних коштів через механізми державно-приватного партнерства: інвестиції суб'єктів бізнесу (потенційних працедавців) у навчально-практичні центри, спонсорські внески підприємств (наприклад, обладнання майстерень), співпраця з галузевими фондами. У країнах з дуальною системою освіти (реалізовані в Німеччині), однак ключовою догмою є те, що значну частку витрат на практичне навчання несуть роботодавці;

– грантове та проектне фінансування – отримання закладами чи системою освіти коштів від міжнародних організацій, фондів ЄС, двосторонніх угод на реалізацію програм розвитку, модернізацію інфраструктури, підвищення кваліфікації тощо. Це особливо актуально в період реформ та відновлення, коли спостерігається лімітованість бюджетних ресурсів [4, с. 101].

Особливістю фінансування професійно-технічної освіти є необхідність врахування високих витрат на матеріально-технічну базу і практичну підготовку. На відміну від загальноосвітніх шкіл, для закладів ПТО потрібні майстерні, обладнання для різних спеціальностей, витратні матеріали – все це вимагає значних інвестицій. Тому все частіше застосовуються цільові програми модернізації (закупівля обладнання за рахунок окремих субвенцій чи проектів) [5].

Отже, система фінансування ПТО є багатокomпонентною. Її ефективність залежить від інституційної гармонізації всіх рівнів –

державного, регіонального, місцевого – та партнерства з бізнесом і міжнародними донорами.

Емпіричний підхід засвідчив, що джерела фінансування закладів професійно-технічної освіти в Україні сформулювалися на основі комбінованого методу. Істотні зміни відбулися після реформи децентралізації 2016 року, коли відповідальність за утримання ПТО була передана з центрального рівня на регіональний (в т.ч. за рахунок місцевих бюджетів) [6]. Проте в більшій мірі фінансування закладів ПТО в Україні здійснюється за рахунок державного та місцевих бюджетів (рис. 1).

У межах дослідження здійснено прогнозування динаміки фінансового забезпечення закладів професійно-технічної освіти в Україні з урахуванням структури джерел фінансування у середньостроковому періоді (2025–2028 роки), що відображено на рис. 2.

Альтернативно до лінійної моделі, яка передбачає постійний темп приросту, у дослідженні застосовано степеневу регресійну модель, що дає змогу врахувати нелінійний, уповільнений характер зростання фінансових показників, типовий для бюджетної системи у фазі посткризового або обмеженого відновлення.

Аналітичне подання моделі має вигляд:

$$y = a \cdot x^b$$

Для оцінювання параметрів моделі проведено логарифмічну лінеаризацію приведеним до лінійної форми:

$$\ln(y) = \ln(a) + b \cdot \ln(x)$$

Після чого застосовано метод найменших квадратів [9]. Розрахунки виконано окремо для кожного джерела фінансування: державного бюджету, місцевих бюджетів та приватних фінансових ресурсів. Отримані значення коефіцієнта детермінації (R^2) свідчать про високий рівень достовірності побудованих моделей.

Встановлено, що у прогнозованому періоді ключову роль у формуванні обсягів фінансування, як і раніше, відіграватимуть кошти місцевих бюджетів, тоді як частка приватних надходжень залишатиметься незначною. Водночас, з урахуванням досвіду країн Європейського Союзу, зокрема впровадження інструментів державно-приватного партнерства, дуальної освіти та освітніх інвестиційних фондів, в Україні наявні перспективи для розширення участі недержавного сектору в розвитку професійної освіти. Інституційне зближення з ЄС, податкові стимули, а також підвищення прозорості управління освітніми ресурсами можуть стати передумовами для активізації альтернативного (приватного) фінансування.

Корпоративний підхід у фінансуванні професійної освіти в Україні поки що займає

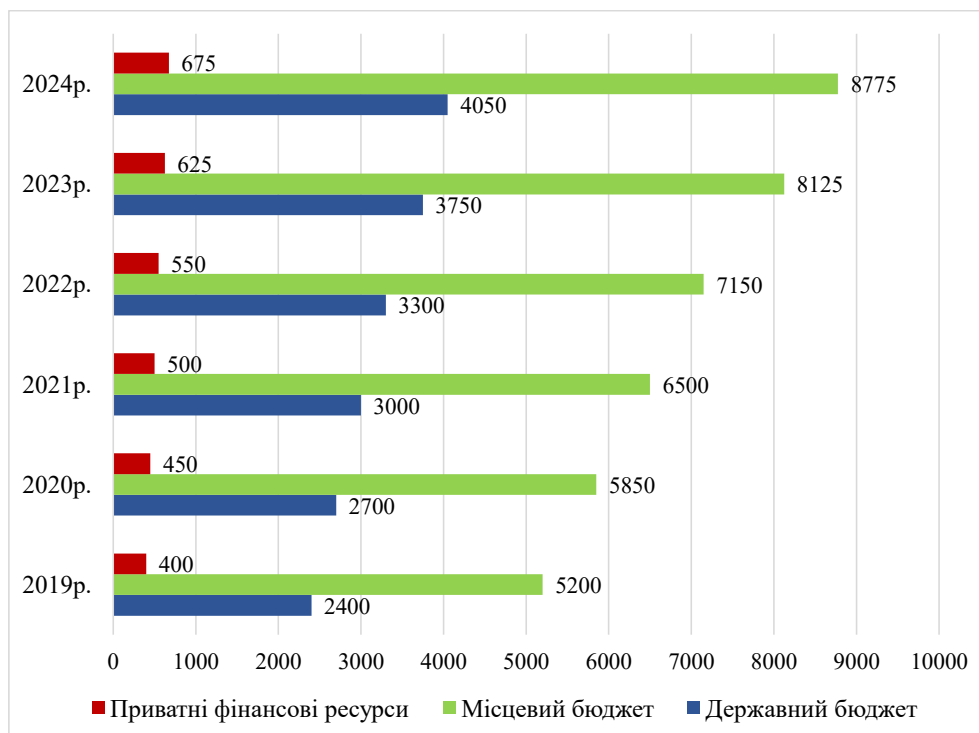

Рис. 1. Динаміка обсягів фінансування закладів професійно-технічної освіти в Україні, млн грн
Джерело: сформовано авторами на основі: [6; 7]

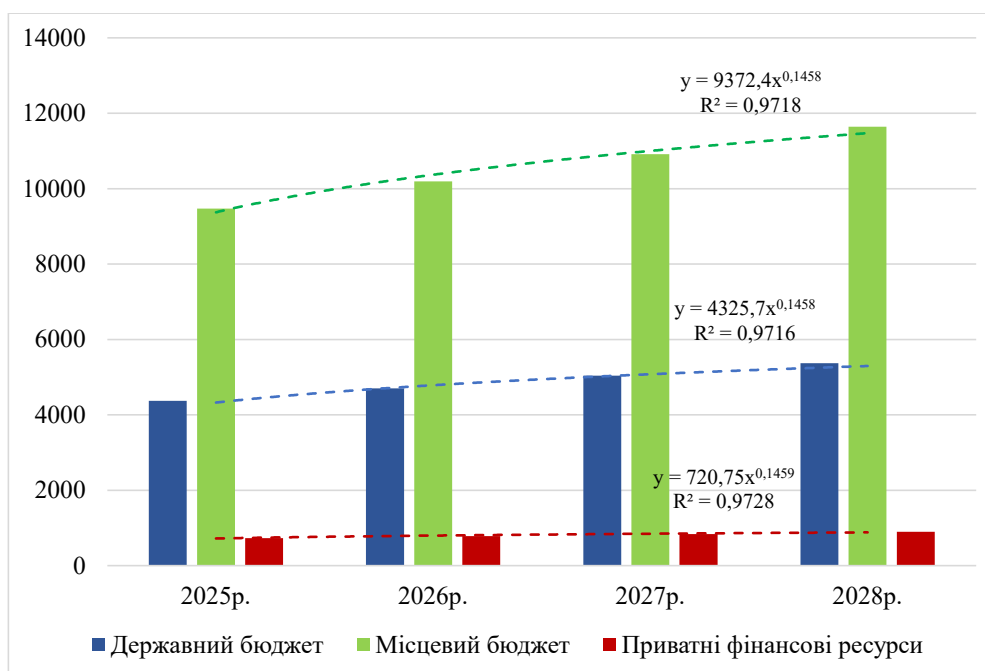

Рис. 2. Прогноз динаміки фінансування професійно-технічної освіти в Україні за різними джерелами на 2025–2028 рр., млн грн

Джерело: сформовано авторами на основі: [7; 8]

незначну частку, але тенденція до його зростання є доволі перспективною. Пряме залучення коштів роботодавців у систему ПТО відбувається через дуальну форму навчання – підприємства беруть учнів на виробничу практику або навчання з частковою зайнятістю, забезпечуючи їх матеріалами, в окремих випадках – виплачуючи заробітну плату чи стипендію. Однак законодавче підґрунтя залучення суб'єктів бізнесу у фінансування закладів до останнього часу було епізодичним. У 2023 році уряд схвалив концепцію реформи професійної освіти, що передбачає механізми стимулювання участі роботодавців – зокрема, підприємствам пропонується інвестувати кошти в розвиток закладів через інвестиційні проекти, договори оренди обладнання, державно-приватне партнерство тощо [10]. Окремі великі компанії та галузеві асоціації вже зараз співпрацюють з професійно-технічними закладами освіти, створюючи на їх базі навчальні центри (наприклад, у галузі будівництва чи агропромисловості) – таке партнерство забезпечує заклади сучасними технологіями в обмін на підготовку кадрів для конкретних роботодавців. Крім того, приватні кошти надходять у вигляді оплати за навчання від фізичних осіб, але ця частка незначна, оскільки здобуття робітничих про-

фесій у державних закладах фінансується з бюджету і є безоплатним для здобувачів.

Варто акцентувати, що у 2021–2024 роках важливим джерелом розвитку української професійно-технічної освіти стали кошти міжнародних партнерів. Європейський Союз і країни-члени (Німеччина, Польща, Фінляндія, Естонія) профінансували комплексну програму «EU4Skills: кращі навички для сучасної України», її бюджет склав 58 млн євро (2019–2023 рр.), з яких 21 млн євро спрямовано безпосередньо на оновлення обладнання та інфраструктури в обраних закладах 7 регіонів України (Чернівецька, Львівська, Миколаївська, Полтавська, Рівненська, Вінницька і Запорізька області) [11]. У рамках EU4Skills в зазначених областях створюються Центри професійної досконалості – сучасні багатопрофільні навчальні центри з новітнім оснащенням. Окрім грантових коштів ЄС, Україна залучає позики міжнародних фінансових організацій. Так, у 2021 році Європейський інвестиційний банк (ЄІБ) надав Україні кредит 58 млн євро на проект модернізації мережі професійно-технічних училищ. Ці кошти спрямовуються на реконструкцію будівель, оновлення матеріально-технічної бази, енергоефективність ПТО тощо, і реалізація проекту триває навіть в умовах війни за підтримки консультативних грантів ЄС.

Загалом, частка грантових і кредитних коштів у фінансуванні професійної освіти України помітно зросла після 2020 р., що дозволяє здійснювати модернізацію закладів без надмірного навантаження на ресурси державного та місцевих бюджетів. Ця тенденція відповідає практиці багатьох країн, що розвиваються, і є позитивною в контексті євроінтеграції України.

Системи фінансування професійно-технічної освіти в країнах ЄС істотно різняться історично сформованими моделями і роллю держави та стейкхолдерів. Орієнтиром для реформ в Україні може слугувати моніторинг практичних аспектів фінансування закладів професійно-технічної освіти в таких країнах як Німеччина та Польща. Відзначимо, що Німеччина відома своєю дуальною системою професійної освіти, в якій підготовка здобувачів відбувається паралельно на підприємствах і в професійних школах (Berufsschule). Відповідно, фінансування цієї системи розподілене між державою та приватним сектором. Основу фінансового забезпечення складають кошти роботодавців, які добровільно беруть здобувачів освіти (учнів-стажерів) на виробництво, укладають з ними трудові угоди на навчання і виплачують їм винагороду (стипендію або зарплату). Середній розмір виплат становить близько однієї третини зарплати кваліфікованого працівника і щороку зростає; у 2022 році середня винагорода учня становила 1028 євро на місяць [12].

У середньому одна фірма інвестує близько 20 855 євро на рік у підготовку одного здобувача професійної освіти; із цієї суми 61% йде на виплати самому учню, 24% – на зарплату інструкторів, 11% – інші витрати і 4% – на обладнання. Таким чином, враховуючи виробничий внесок учня, близько 69% інвестицій роботодавця окупиться протягом періоду навчання за рахунок його праці. Водночас, органи державного управління у Німеччині фінансують теоретичну складову дуальної освіти. Професійні заклади освіти утримуються коштом земель (уряди федеральних земель) і громад. У 2022 році сукупні видатки земель і місцевої влади на фінансування професійних шкіл становили 3,5 млрд євро (для порівняння: у 2018 році – 3,0 млрд євро) [13].

Німецька модель позиціонується як ефективний приклад державно-приватного партнерства, де держава створює нормативні умови і забезпечує теоретичну освітню компоненту, а приватний сектор – інвестує у практичну підготовку майбутніх фахів-

ців. Така система стабільно фінансується, оскільки компанії зацікавлені у вихованні кваліфікованих працівників під свої потреби, а молодь отримує гарантоване робоче місце після навчання. Для України досвід Німеччини свідчить про важливість стимулювання роботодавців до участі у фінансуванні професійно-технічної освіти – через прямі податкові пільги чи компенсаторні механізми, адже це зменшує навантаження на бюджет і підвищує якість підготовки. Водночас, Польська система освіти, зокрема професійної, фінансується в рамках надмірної децентралізованої моделі. Основну роль відіграють локальні органи влади – повіти (для технікумів) та гміни (для базових професійних шкіл), які утримують заклади за рахунок певних джерел фінансування: 1) освітня субвенція з державного бюджету для органів самоврядування; 2) цільові дотації центрального уряду; 3) власні доходи місцевих бюджетів; 4) кошти Європейського Союзу (структурні фонди).

Відзначимо, що освітня субвенція – дієвий інструмент фінансової підтримки закладів професійної освіти в Польщі, вона щороку законодавчо затверджується і розподіляється Міністерством освіти за формулою, залежно від кількості здобувачів та типу програм у кожній громаді. Держава стимулює фінансування пріоритетних напрямів – якщо прогнозується нестача кадрів певного фаху, заклад отримує більше фінансових ресурсів на здобувача цієї спеціальності, а роботодавець, який бере його на практику (як молодого працівника), теж може отримати субсидію. Характерно, що місцеві бюджети Польщі часто додають власні кошти понад отриману субвенцію: громади і воєводства витрачають на освіту більше 100% отриманих від держави коштів, тоді як повіти (відповідальні саме за більшість професійних шкіл) іноді не повністю використовують субвенцію за призначенням. Це пов'язано з демографічними коливаннями та реформами мережі закладів ПТО у 2017–2019 роках, коли відбувалося укрупнення закладів і зменшення учнів, що вплинуло на витрати. Джерела приватного фінансування в Польщі також присутні, але в обмеженому масштабі. Освітні заклади можуть отримувати доходи від власної господарської діяльності (виробничі майстерні, продаж продукції навчальних господарств, оренда приміщень тощо) [14].

У Польщі багато проектів модернізації професійної освіти фінансуються через Європейський соціальний фонд та Європейський фонд регіонального розвитку (ремонт уч-

лищ, підвищення кваліфікації вчителів, розробка нових програм тощо). Моніторинг показує, що регіони широко використовують кошти ЄС для впровадження курсів і програм підвищення якості навчання.

Констатуємо, що польська модель близька до української в частині значної ролі місцевих бюджетів і державної субвенції, але вирізняється продуманою формульною системою розподілу коштів (з урахуванням вартості різних професій) та активним залученням коштів Євросоюзу [15, с. 361]. Для України корисним є досвід Польщі щодо диференціації фінансування залежно від пріоритетності спеціальностей – це дозволяє спрямовувати ресурси в ті галузі, де економіка відчуває найбільший попит на кадри, особливо в період посиленої міграції, спричиненої військовою агресією РФ.

Отже, слід відзначити, що у 2020–2024 роках фінансування ПТО в Україні спиралося на комбіновану модель: базові потреби покривалися переважно місцевими бюджетами за підтримки державних субвенцій, тоді як розвиток і інновації значною мірою фінансувалися за рахунок міжнародної допомоги. Попри виклики війни, держава і партнери продовжували інвестувати в цю сферу, усвідомлюючи її критичну роль для економічного відновлення. Водночас приватний сектор в Україні ще не став повноправним учасником фінансування професійної освіти – його залучення перебуває на початковому етапі і потребує стимулювання через нормативні та податкові механізми. Досвід європейських країн допоможе визначити, як збалансувати внесок усіх джерел та підвищити ефективність використання коштів.

Водночас, підкреслимо, що системне впровадження цифрових технологій у професійній підготовці майбутніх фахівців сприятиме наближенню якості їх навчання до потреб цифрової економіки, скороченню існуючого на вітчизняному ринку праці кваліфікаційного розриву, насиченню воєнного ринку праці компетентними і конкурентними робітничими кадрами, формуванню особистості SMART-людини, яка досконало володіє цифровими технологіями для пошуку й аналізу інформації; вдосконаленню професійної компетентності педагогічних працівників [16, с. 14]. Імплементация освітніх інновацій з розвитку професійної компетентності педагогічних працівників закладів професійно-технічної освіти сприятиме підвищенню рівня їхньої професійної майстерності, продукуватиме створення в закладах освіти безпечного освітнього серед-

овища в особливих умовах професійної діяльності (пандемія, воєнний стан, повоєнна відбудова України).

Таким чином, фінансування закладів професійно-технічної освіти в Україні потребує подальшого вдосконалення з урахуванням як внутрішніх реалій, так і адекватних європейських практик. Проведений аналіз дозволяє сформулювати такі перспективні напрямки і рекомендації:

1) Диверсифікація та збалансування джерел фінансування. Необхідно й надалі розвивати комбіновану модель, за якої базове функціонування ПТО підтримується публічними коштами (державним та місцевими бюджетами), а розвиток і інновації – за рахунок приватного сектора та грантів. Частка приватного фінансування в Україні поки є низькою, але впровадження механізмів державно-приватного партнерства здатне її підвищити. Зокрема, варто стимулювати роботодавців інвестувати в модернізацію навчальної бази закладів (через податкові пільги, співфінансування проєктів модернізації), запровадити ваучерні механізми для навчання на виробництві, як це успішно працює в Німеччині. Одночасно слід продовжувати залучати кошти міжнародних програм (гранти ЄС, кредити ЄІБ та інших фінансових установ) для масштабної реконструкції інфраструктури закладів професійно-технічної освіти.

2) Підвищення ефективності використання бюджетних коштів через нові механізми. Україна вже рухається до нормативно-результатного фінансування закладів ПТО (законодавчі зміни про фінансову автономію та оплату за послуги з підготовки кадрів). Важливо забезпечити реалізацію цих змін – розробити прозорі критерії оцінки результатів роботи закладів ПТО і на їх основі розподіляти частину бюджетних коштів як стимул. Одночасно, варто впровадити елементи формульного фінансування: нормативи видатків на одного учня з коригуванням за фактором вартості професії (імплементувавши досвід Польщі) та регіональними особливостями. Це сприятиме справедливому і раціональнішому розподілу державної субвенції між регіонами і закладами. Посилення фінансової автономії самих закладів (право самостійно розпоряджатися зекономленими коштами, заробляти додаткові доходи від виробничої діяльності) стимулюватиме їх шукати шляхи економії та додаткові ресурси.

3) Залучення роботодавців до підготовки кадрів на засадах співфінансування. Євро-

пейський досвід засвідчив, що без участі бізнесу професійна освіта не може бути гнучкою і сучасною. Для України необхідно побудувати дієві зв'язки між ПТО і ринком праці. Це означає не лише консультації щодо програм, але й пряму фінансову участь стейкхолдерів. Доцільно впровадити систему стимулів для підприємств, які приймають студентів на дуальне навчання: компенсація їм частини витрат на оплату праці учня (аналог польських чи німецьких субсидій), або обґрунтоване зниження ставки ЄСВ на зарплату учня-стажера.

4) Оптимізація фінансових ресурсів. Обмежені фінансові ресурси потребують їх концентрації на пріоритетних напрямках. Варто продовжити роботу з укрупнення слабких закладів, створення багатопрофільних центрів (як центри професійної досконалості за підтримки EU4Skills). Такий оптимізаційний підхід дозволить ефективніше використовувати наявне фінансування – краще оснащувати навчальні майданчики, повноцінно забезпечувати сучасні умови для здобувачів закладів ПТО.

5) Прозорість і підзвітність фінансування. Необхідно запровадити кращі практики управління фінансами: публікацію детальних бюджетів закладів, моніторинг ефективності витрат, залучення громадськості та роботодавців до контролю за цільовим використанням коштів тощо. Прозорість і транспарентність продукуватиме зростання довіри та стимулюватиме органи державної влади й місцевого самоврядування, а також партнерів (стейкхолдерів) інвестувати більше фінансових ресурсів у розвиток професійної освіти, знаючи, що вони використовуються раціонально й ефективно.

Висновки. Таким чином, інвестування в професійну освіту – це вклад в економічне зростання і соціальну стабільність. У післявоєнний період Україні знадобиться велика кількість кваліфікованих робітників для відбудови інфраструктури, промисловості, аграрного та інших секторів економіки. Тому диверсифікація джерел фінансування ПТО з урахуванням досвіду країн ЄС має стати одним з пріоритетів державної політики, попри конкуренцію за

ресурси. Поєднання зусиль держави, місцевих громад, бізнес-спільноти та міжнародних партнерів створить синергію, необхідну для розвитку сучасної системи професійної освіти в Україні.

У ході дослідження доведено, що фінансова стабільність та інституційна спроможність закладів ПТО значною мірою залежать від здатності системи забезпечувати багатоканальне фінансування. Аналіз емпіричних даних за 2019–2024 роки вказує на домінування бюджетного фінансування (зокрема з місцевих бюджетів після реформи децентралізації), однак зростає потреба в активізації інших джерел – грантів, донорських проєктів, державно-приватного партнерства. Побудований прогност на 2025–2028 роки (на основі ступеневої регресійної моделі) свідчить про потенційне зростання обсягів фінансування, проте темпи залежать від фіскальних обмежень, воєнного стану та здатності закладів залучати альтернативні ресурси. Значну роль у перспективі розвитку ПТО відіграватиме участь приватного сектору, як це демонструє досвід країн ЄС з розвинутою дуальною системою освіти. У роботі обґрунтовано доцільність впровадження комбінованої моделі фінансування ПТО, що включає кошторисне, нормативно-подушне, результативне та партнерське фінансування, адаптоване до потреб регіональних ринків праці. Диверсифікація джерел фінансування є важливою умовою модернізації професійної освіти, забезпечення її гнучкості та відповідності цілям сталого розвитку.

У сучасних умовах воєнного стану та високої бюджетної турбулентності система професійно-технічної освіти стикається з істотними фінансовими обмеженнями, що підвищує потребу в диверсифікації джерел фінансування. Посилюється роль грантових програм, міжнародної технічної допомоги та партнерств із бізнесом, які здатні компенсувати дефіцит державних ресурсів. У цих умовах саме багатоканальне фінансування стає ключовою передумовою стійкості, адаптивності та розвитку закладів професійно-технічної освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Ганзюк С. М., Брежнєва-Єрмоленко О. В. Параметричний аналіз бюджетно-кошторисного фінансування закладу професійно-технічної освіти міста Кам'янського. *Економічний вісник Дніпровського державного технічного університету*. 2022. № 1 (4). С. 56–67.
2. Cedefop – European Centre for the Development of Vocational Training. URL: <https://www.cedefop.europa.eu/en/publications-and-reports> (дата звернення: 01.07.2025).
3. Калашнікова С., Власова І. Розширення фінансової автономії університетів як інструмент підвищення їх соціальної відповідальності. *Університети і лідерство*. 2022. № 13. С. 55–69.
4. Kim J., Han M. Education financing and public-private partnership development assistance model. *Social and Behavioral Sciences*. 2015. Vol. 177. P. 100–103.
5. Грень Л. М., Вавренюк С. А., Алієва П. І. Сучасна освіта України: державно управлінський аспект: моногр. Харків: Видавництво Іванченка І. С., 2021. 238 с.
6. Інститут регіонального розвитку. Звіт про передачу фінансової відповідальності за ПТО місцевим бюджетам після реформи децентралізації 2016 року. Львів, 2022. 24 с.
7. Open Budget. Державний веб-портал бюджету для громадян. Доходи. URL: <https://openbudget.gov.ua/national-budget/incomes> (дата звернення: 01.07.2025).
8. Nazukova N. Funding vocational education and training in Ukraine: Wartime and after-the-war perspectives. *Věda a perspektivy*. 2022. № 12 (19). P. 17–24.
9. Базілевич В. Д., Баластрик Л. О., Білоус Г. І. Економетрика: підручник. Київ: Знання, 2021. 440 с.
10. Профосвіту реформують згідно з вимогами ринку праці — законопроект №13107. URL: <https://kadroland.com/news/4153-reforma-profosviti-pedagogam-mozut-zmensiti-robocii-tizden-do-36-godin> (дата звернення: 01.07.2025).
11. EU4Skills. Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/tag/eu4skills?&tag=eu4skills> (дата звернення: 01.07.2025).
12. European Commission. Apprenticeship schemes in European countries. A cross-nation overview. Brussels, 2020. 88 p. URL: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/12fdc5d1-d59c-11ea-adf7-01aa75ed71a1> (дата звернення: 01.07.2025).
13. Vocational education and training in Europe – Germany: system description. In Cedefop, & ReferNet. 2024. URL: <https://www.cedefop.europa.eu/en/tools/vet-in-europe/systems/germany-u3> (дата звернення: 26.06.2025).
14. Vocational education and training in Europe – Poland: system description. In Cedefop, & ReferNet. 2024. URL: <https://www.cedefop.europa.eu/en/tools/vet-in-europe/systems/poland-u2> (дата звернення: 26.06.2025).
15. Rajczakowska E., Bujak A., Andrzejczyk P. Effects of Financing Vocational Education in Poland and the Process of Vocational Examination at Secondary School Level in Selected Occupations of the TSL Sector. *Przedsiębiorczość i Zarządzanie*. 2019. Vol. 20 (7). Pp. 355–367.
16. Радкевич В. О. Вплив інституту професійної освіти НАПН України на формування й реалізацію державної політики у сфері підготовки робітничих кадрів: Науково-аналітична доповідь до 33-ї річниці Незалежності України. HNAESU, 2024. Вип. 6, ч. 2. С. 1–16.

REFERENCES:

1. Hanzjuk, S. M., & Brezhnieva-Yermolenko, O. V. (2022). Parametrychnyi analiz biudzhetno-koshtorysnoho finansuvannia zakladu profesiino-tekhnichnoi osvity mista Kamjanskoho [Parametric analysis of budget-estimate funding of VET institution in Kamianske]. *Ekonomichnyi visnyk Dniprovskoho derzhavnoho tekhnichnoho universytetu*, 1(4), 56–67. [in Ukrainian].
2. Cedefop – European Centre for the Development of Vocational Training. (n.d.). Available at: <https://www.cedefop.europa.eu/en/publications-and-reports> (accessed July 01, 2025).
3. Kalashnikova, S., & Vlasova, I. (2022). Rozshyrennia finansovoi avtonomii universytetiv yak instrument pidvyshchennia yikh sotsialnoi vidpovidalnosti [Expansion of financial autonomy of universities as a tool for increasing their social responsibility]. *Universytety i liderstvo*, 13, 55–69. [in Ukrainian].
4. Kim, J., & Han, M. (2015). Education financing and public-private partnership development assistance model. *Social and Behavioral Sciences*, 177, 100–103.
5. Hren, L. M., Vavreniuk, S. A., & Aliieva, P. I. (2021). Suchasna osvita Ukrainy: derzhavno-upravlinskyi aspekt [Modern education of Ukraine: public administration aspect]. Kharkiv: Vydavnytstvo Ivanchenka I. S. [in Ukrainian].

6. Instytut rehionalnoho rozvytku. (2022). Zvit pro peredachu finansovoi vidpovidalnosti za PTO mistsevim biudzhetaм pislia reformy detsentralizatsii 2016 roku [Report on decentralization of VET funding to local budgets]. Lviv. 24 p. [in Ukrainian].
7. Open Budget. (n.d.). Derzhavnyi veb-portal biudzhetu dlia hromadian: Dokhody [State Budget portal for citizens: Incomes]. Available at: <https://openbudget.gov.ua/national-budget/incomes> (accessed July 01, 2025). [in Ukrainian].
8. Nazukova, N. (2022). Funding vocational education and training in Ukraine: Wartime and after-the-war perspectives. *Věda a perspektivy*, 12(19), 17–24.
9. Bazylevych, V. D., Balastryk, L. O., & Bilous, H. I. (2021). *Ekonometryka: pidruchnyk* [Econometrics: textbook]. Kyiv: Znannia. 440 p. [in Ukrainian].
10. Kadroland. (2025). Profosvitu reformuiut zhidno z vymohamy rynku pratsi – zakonoproiekt № 13107 [VET reform according to labor market requirements]. Available at: <https://kadroland.com/news/4153-reforma-profosviti-pedagogam-mozut-zmensiti-robocii-tizden-do-36-godin> (accessed July 01, 2025). [in Ukrainian].
11. Ministry of Education and Science of Ukraine. EU4Skills. Available at: <https://mon.gov.ua/tag/eu4skills?&tag=eu4skills> (accessed July 01, 2025). [in Ukrainian].
12. European Commission. (2020). Apprenticeship schemes in European countries: A cross-nation overview. Brussels. 88 p. Available at: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/12fdc5d1-d59c-11ea-adf7-01aa75ed71a1> (accessed July 01, 2025).
13. Cedefop, & ReferNet. (2024). Vocational education and training in Europe – Germany: system description. Available at: <https://www.cedefop.europa.eu/en/tools/vet-in-europe/systems/germany-u3> (accessed June 26, 2025).
14. Cedefop, & ReferNet. (2024). Vocational education and training in Europe – Poland: system description. Available at: <https://www.cedefop.europa.eu/en/tools/vet-in-europe/systems/poland-u2> (accessed June 26, 2025).
15. Rajczakowska, E., Bujak, A., & Andrzejczyk, P. (2019). Effects of financing vocational education in Poland and the process of vocational examination at secondary school level in selected occupations of the TSL sector. *Przedsiębiorczość i Zarządzanie*, 20(7), 355–367.
16. Radkevych, V. O. (2024). Vplyv instytutu profesiinoi osvity NAPN Ukrainy na formuvannia y realizatsiiu derzhavnoi polityky u sferi pidhotovky robitnychkh kadriv [Influence of the Institute of Vocational Education of NAES of Ukraine on the development of state policy for skilled labor]. *HNAESU*, 6(2), 1–16. [in Ukrainian].